

SARUNA PIRMS PIRMIZRĀDES

Ar izrādes „Vakariņas ar Elvisu” režisoru Janu Villemu van den Bosu sarunājas LKA profesors, teātra vēstures pētnieks Jānis Siliņš

Ar latviešu skatītājiem pazīstamo režisoru Janu Villemu van den Bosu tiekos pēc kārtējā vakara mēģinājuma. Pirmizrāde angļu dramaturga Lī Holsai „Vakariņas ar Elvisu” vairs nav aiz kalniem. Nedaudz noguris viņš iesāk savu stāstījumu, bet ātri vien iedegas, ar aizrautību un reizē pat tādu kā pieticību stāsta par topošo iestudējumu. Un apgalvo, ka: „Farss arī man ir izaicinājums!”

Mani interesē, vai režisors pats izvēlējās šo lugu? Pirms sarunas ar režisoru es, protams, to izlasīju, bet uzreiz nemaz nevarēju noformulēt savu attieksmi pret materiālu. Dažu dienu laikā tomēr gara acīm ieraudzīju skaidrāku apveidu un sajutu kādu neparastu atmosfēru, kas saistoši ielikta šajā šķietami vienkāršajā situācijā. Tātad, kurš izvēlējās šo lugu?

Man ļoti patīk strādāt ar Artūru Skrastiņu, un mēs runājam par to, ka varētu iestudēt komēdiju. Tās komēdijas, kuras man patīk, nezinu, vai būtu iespējams iestudēt Latvijā. Tulkojumu dēļ. Piemēram, Džo Ortona (*Joe Orton*) *What The Butler Saw*. Ļoti, ļoti tipiska angļu luga. Inteliģentais farss. Tas būtu īstais vārds. Bet tā ir pārāk specifiska. Pārāk „iegremdēta” britu salu sabiedrības atmosfērā. Esmu arī liels Šekspīra fans, bet atkal - viņa komēdijas arī ir sarežģīti tulkojamas.

Vispār neesmu liels farsa fans tādā plašākā izpratnē. Tā nav mana specialitāte. Bet ir rakstnieks. Lī Hols (*Lee Hall*) Kādus gadus atpakaļ esmu strādājis ar šo autoru dažos projektos, tāpēc nodomāju, ka varbūt šo lugu (*Cooking With Elvis*) gan varētu iestudēt Dailes teātrī.

Kas man patīk šajā lugā? Vispirms, tur ir muzikālie elementi kā mūziklā, jo dziesmas savdabīgā, jautrā veidā komentē un papildina darbību. Otrkārt, tas ir ikdienišķs ģimenes stāsts, kas dziļākā būtībā ir arī ļoti skumjš! Bet tas nav banāls. Tajā ir kaut kas neatverams, ko vēlos ar aktieriem notvert un pārraidīt skatītājiem. Un reizē, tas ir skumjš stāsts. Tā jau ir – traģēdija un komēdija vienmēr ir ļoti tuvu viena otrai, vienīgā atšķirība ir laiks.

Un vēl – tā ir luga par to, KĀ tikt galā ar problēmām, KĀ tikt galā ar sāpēm?! To es akcentēju! Nemaz nav tik daudz dramatisku darbu skatuvei, kas rādītu, cik grūti mums ir saprast to, ko mēs jūtam, un kādi ir tie mehānismi, lai tiktu galā ar šīm jūtām. Kas ir tas, ko darām, lai novērstu uzmanību no šīm jūtām: sekss, alkohols, ēdiens utt. Lai radītu ilūziju, ka varam kontrolēt savas jūtas, emocijas, izpausmes.

Un tas man patīk.

Mamma: Vai tu vēl gribi iedzert, Stjuart?

Stjuarts: Man jau ar šo vienu pietiek. Es pats ar' cenšos un interesējos par visu ko. Nu, saprot' paplašinu savus horizontus.

Mamma: Kāda veida horizontus, Stjuart?

Stjuarts: Es nezin'. Nu, tā kā tie raidījumi par vardēm un visiem tiem tur.

Mamma: Vai tu esi kādreiz mēģinājis tantrisko seksu?

Stjuarts: Atvaino?

Mamma: Tā ir seksuāla joga. Kad sasien kopā un mīlējas bez pakustēšanās. Stings to dara vienā reizē desmit stundas.

Stjuarts: Tev palaimētos, ja tu izspiestu no manis desmit minūtes

Lugā darbojas četras personas, izrādē nedaudz vairāk. Oriģinālā Mammas un meitas mīļākais ir Stjuarts, bet latviskajā versijā - Cēzars. Kāpēc?

(Smieklī.) Jā, saīsinājums no Stjuarta ir *Stew*, kas latviski nozīmē „sautējums”. Tāpēc mums ir Cēzars, jo tas bija jēdziens, kas mums visvairāk asociējās ar ēdienu: Cēzara salāti.

Sautējums ar` nemaz neskanētu tik slikti. Tas būtu jocīgi, smieklīgi! Bet labi, lai ir Cēzars un Cēzara salāti. Lugas darbībā gastronomijai ir sava noteikta vieta. Mammas un meitas Džilas attiecībās, ko izrādē atveido Vita Vārpiņa un Ieva Segliņa, šī problemātika ir tāds kā caurviju motīvs. Komplektā ar abu iekāroto vīrieti Cēzaru, ko atveido Gints Andžāns, tajā ir jaušamas pat zināmas „gastronomiskas izvirtības”. Un noslēpumainais „rokenrola karaļa” Elvisa Preslija atdarinātājs, paralizētais Tēvs (Artūrs Skrastiņš). Kāpēc šāda aktieru izvēle?

Praktisku apsvērumu dēļ. *(Smejas.)* Pirmkārt, es domāju, ka viņi visi ir ļoti labi aktieri. Es strādāju ar Andžānu pirms tam gan „Vējiem līdzi”, gan „Amadejā”, un man patika, kā viņš interpretē lomu. Gribēju atkal satikties ar viņu. Ievu biju redzējis vairākās izrādēs, bet nebija sanācis kopā strādāt. Viņa mani saistīja, un viņai tika

jauka loma. Un tad ir Vita. Ar viņu sadarbojos jau izrādē „Slazdā”. Un tur ir tiešais, nepastarpinātais aspekts. Viņa arī dzīvē ir māte. Un nav nemaz teātrī tik daudz tās paaudzes aktrišu, kas būtu mātes. Bet viņa ir brīnišķīga aktrise. Un Artūrs man vienmēr ir bijis un būs vienkārši lielisks aktieris. Daži pārmet man, ka viņš nebija īstais Batlers, bet es uzskatu, ka labs aktieris var nospēlēt visu.

Vitai šī ir citādāka loma. Tā ir gana smieklīga, bet reizē nē. Kad lasu lugu, tad it kā tas nešķiet smieklīgi, bet var nojaust, kāpēc tas tomēr ir smieklīgi. Visa lugas un arī topošās izrādes situācija ir smieklīga. Un tomēr uz skatuves nebūs nekas šokējošs! Un tomēr... tā ir balansēšana, tāda kā robeža ar sliktu gaumi. Īstenībā tas tā būs visu laiku. Bet tajā pašā laikā tur ir komēdija. Un tas ir smieklīgi.

Mani tas ļoti pārlicina. Man šie aktieri ļoti patīk, mani vienmēr interesē, ko viņi dara savās lomās. Un Vita Vārpiņa!!! Vienmēr kā skatītājs esmu laimīgs tikai tāpēc vien, ka iepriekš zinu, ka viņa būs vienā vai otrā lomā. Un šī Jūsu iestudētā farsa varone Mamma – tas varētu būt ļoti interesanti! Un Džila būs Ieva? Bet autora dotajā raksturojumā viņa taču ir resna!

Jā, Džila arī uz skatuves būs resna.

Tā tad žanriski tas būs farss.

Lietojot vecos terminus, varbūt! Jā! Ātras situāciju maiņas. Ātri turp, ātri šurp! Bet, ja skatītājs nāks ar domu, ka tas būs tipisks farss, tad viņš būs vīlies. Tas nav un nebūs tipisks farss tieši tēmas dēļ. Tipiska farsa spēles maniere man nepatīk. Tomēr izrādē aktieri darbojas pārspīlēti, tikai realitātē. Sanāk gluži vai psiholoģiskais farss. Viņi spēlēs situāciju. Un tas ir ļoti svarīgi! Bet reizē mēs redzēsim psiholoģisko novērtējumu.

Dzīvs process. Attiecības - spilgtas, krāsainas, pārspīlētas. Arī ikdienā mēs to ieraugām ik uz soļa. Tikai tad mums liekas, ka tā ir ikdiena un to arī tā vērtējam. Bet teātrī – visierastākajam ir jādod spilgta forma.

Un skatuves būs divstāvu dzīvojamā māja, ko projektējusi Liza Kuka (*Liz Cooke*) no Lielbritānijas.

Jā. Tur ir dzīvojamā istaba, guļamistaba, virtuve, istaba, kur dzīvo tēvs, un tur ir vannasistaba. Mums ir māja. Arī māju mēs izmantojam kā farsu. Skatuve ir nepārtraukti kustībā. Dinamiski!

Tikai četras personas uz Dailes teātra lielās skatuves. Ekstremāli! Jā, vēl arī šova meitenes „Elvisa zaķi”! Tās būs profesionālas dejotājas?!

(*Smieklī*). Jā, jā, šova meitenes... Mūsu pārsteigums. Elvisa muzikālajiem numuriem. Viņas ir profesionālas dejojājas lugā. Viņas bija kopā, kad tēvs vietējā klubā imitēja Elvisu. Un viņas turpina būt ar viņu arī tagad, kad, kas to lai zina, kur viņa prāts vispār ir... Tas būs viens liels pārsteigums!

Bet es ceru, ka pārsteigumu būs daudz. Kā jau farsā kopumā. Situācija, māja, ļoti ikdienišķais iekārtojums. Detaļas. Es domāju, ka tās būs tādas jaukas, pat sīkas lietas, kas pārsteigs skatītāju!

Man šī māja izskatās pēc pasaku mājiņas.

Tas ir labi. Tā ir kā fiksēta bilde, fiksēts tēls tam, ko cilvēki gribētu, vēlētos! Mazliet no 50. gadu stiliņa. Tāda spīdīgā 50. gadu „kārtiņa”.

Nojaušu, ka tā Dailes teātrī būs neierastāka komēdija.

Jā. Psiholoģiskais farss. Melnais humors. Slikta gaume (*smejas*).

Jā, viena epizode ar tēvu un Cēzaru. Skatuviski sarežģīti atrisināma un kutelīga situācija.

Jā, mums ir vecuma ierobežojums, un tas ir + 14. Bet uz skatuves nebūs nekādu šokējošu elementu. Man gan pašam nepatīk šāda veida humors. Būs tā: mēs it kā neko neredzam, bet reizē – redzam visu. It kā radām kaut kādu nosacītības atmosfēru, bet tomēr visu parādām.

Tomēr lugā un izrādē ir skumjas lietas. Farss! 26 gadīgam vīrietim ir sekss ar 14 gadīgu meitenīti, kas nu nemaz nav smieklīgi. Tas ir ļoti nopietni. Bet ir tādas situācijas, kas to rāda, un tad ir komiski. It kā mazliet neērti, bet tu nevari neko darīt – jāsmaida.

Artūrs Skrastiņš man teica, ka tā vispār jau ir luga par vientuļiem cilvēkiem. Par vientulību. Skumjām.

Jā, noteikti. Tie ir cilvēki, kas mēģina tikt galā ar skumjām.

Un saprotu, ka luga netiek iestudēta, lai cilvēki no tās aizietu bēdīgi.

Nē, nekādā gadījumā! Es vēlos, lai cilvēki smaidītu. Optimisms izrādē ir ironisks, tas gan. Visi taču zina, ka dzīve nav tikai labu lietu virknējums. Bet, ja mēs varam kaut mazliet to akceptēt, tad ir vieglāk.

Un kā vienmēr Jūsu izrādēs ir izcila komanda. Par aktieriem jau runājām.

Mums ir lieliska komanda. Tā ir maza, un tas ir jauki. Mēs viens otru pazīstam. Tas iedvesmo. Visiem četriem aktieriem šādas lomas – tas ir izaicinājums! Jo tas nav tas, ko viņi ikdienā dara. Arī man kā režisoram komēdija ir izaicinājums.

Tas nav tas, ko es daru bieži. Faktiski komēdijas, kur nu vēl farsu, iestudēju reti. Esmu strādājis ar Ilzi Vītoliņu, ar Ingu Krasovsku. Tas ir garants, ka viss būs! Mums ir laba mūzika. Elvisa mūzika.

Un video?

Jā, uz skatuves būs kameras. Uz lielās skatuves tās strādās mazliet kā *extra* aktieri, bet reizē tās man atļauj arī būt patiesam uz skatuves. Padarīt mazās lietas lielākas un lielās lietas – mazākas. Uzsvērt svarīgo, bet reizē nepateikt priekšā. Darbosies kā lupa, bet tomēr – skatītājam būs pašam jāsaprot, kas ir svarīgais. Tā ir mana pārlicība. Es negribu publiku mānīt. Man kā režisoram nepatīk sniegt atbildes. Tas nozīmētu dialoga neesamību ar publiku. Tas pats ar video. Pašai publikai būs jāsaprot, uz ko skatīties. Es neko priekšā neteikšu.

Simultānā darbība.

Jā un nē. It kā notiek dialogs, un paralēli ir citi personāži. Bet ne tādā tipiskā veidā. Redzēs, kā sanāks.

Bet Jūs ar savu pieredzi to noteikti izdarīsiet. Dailes teātris Jūs mīl, un Jūs mīlat Dailes teātri, ne tā?

Jā, absolūti!

Kāpēc Jums pašam vajag šo tēmu? Un kāpēc publikai to vajag?

Ja mums ir iespēja izvēlēties, vai uztvert lietas smagāk un sarežģītāk vai vieglāk, tad vienmēr ir labāk visu uztvert vieglāk. Un es ticu, ka mums vienmēr ir izvēle. Mēs nevaram, protams, izvēlēties to, ko jūtam, bet vienmēr varam izvēlēties, kā ar šīm jūtām tikt galā. Un tad – vai skatīties uz augšu, vai grimt dziļi grūtsirdībā – to mēs varam izvēlēties. Ja runājam ar kādu citu par savām problēmām, tad mums uzreiz jau ir uz pusi mazāk problēmu. Arī personiski man šis aspekts ir svarīgs. No personīgās pieredzes zinu, ka ir vērts vienmēr skatīties augšup!

Man jau tagad patīk. Tāda patiesi teatrāla atmosfēra.

Jā, pilnīgi noteikti. Un tas ir labi! Tas arī man visvairāk patīk! Kā režisors varu strādāt pie lomām un dažādiem raksturiem un reizē arī izbaudu visus raksturus un situācijas. Tas ir prieks, lieli numuri. Būs ikdienišķi un arī Lasvegasas cienīgi numuri!

Un tā nebūs tik gara izrāde. Tas varētu būt labi. Pēc „Vējiem līdzi”. (*Smieklī.*)

Domāju, ka latvietim šī luga un iestudējums varētu būt saprotams. Tēma un attiecības ir tik pazīstamas.

Jā, noteikti.

Tomēr arī citādākas. Jo šajā materiālā ir kaut kas tāds, par ko mūsu dramaturgi nedomā, par ko neraksta. Ja arī raksta, tad atmosfēra vienmēr ir ļoti drūma, pat perversa, depresīva. Tā, ka vairāk negribas to ne lasīt, ne redzēt.

Autora piedāvātais modelis ir daudzslāņains. Ir sentiments, kaut kas ļoti sentimentāls, pat vārda vissliktākajā nozīmē, bet ir arī kaut kas negaidīts un skatītājam saistošs. Arī juteklisks. Emocionāls. Dzīvi apliecinošs!